

ben Shetakh w pierwszej połowie I w. p.n.e. stał się w Jerozolimie ważną instytucją publiczną<sup>168</sup>.

W świetle tych danych działalność najwyższego kapłana Jozue ben Gamla nabiera wyjątkowego znaczenia. Zdaniem tradycji w 64 lub 63 r. n.e. wydał on rozprządzenie, które wprowadzało obowiązkową naukę dzieci w szkole publicznej. W dokumencie określano również sankcje grożące niesumiennym uczniom jak i ich rodzicom, a ponadto zajęto się bliżej organizacją nauczania II stopnia, ograniczonego dla dzieci najzdolniejszych<sup>169</sup>. Jednakże z uwagi na fakt, iż zaledwie w 6 lat po wydaniu podobnego rozporządzenia doszło do powstania, a następnie przegranej wojny z Rzymem, zasady powyższe w niewielkim zakresie weszły w życie. Powstało nawet powiedzenie przypisujące zburzenie Jerozolimy przez Tytusa zaniedbaniom, jakie miały powstać przy wysyłaniu dzieci do nowo utworzonej szkoły<sup>170</sup>. Z drugiej jednak strony dość szczegółowe omawianie w Talmudzie działalności Jozue ben Gamla jak i szereg innych wypowiedzi w tekstach późnojudaistycznych, zdaje się świadczyć, iż mimo niekorzystnej sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej wywarło ono pewien wpływ na sposób myślenia i obowiązujący system wychowania. Warto przytoczyć w tym miejscu słowa jednego z rabinów, który stwierdza, że nigdy nie zjadł śniadania zanim nie odprowadził swojego dziecka do szkoły. Według tradycji to właśnie Jozue ben Gamla pierwszy uznał konieczność istnienia szkoły w każdej miejscowości<sup>171</sup>. Oczywiście pojawienie się w I w. n.e. szkół publicznych, które zresztą nabiorą charakteru powszechnego dopiero w okresie późnego cesarstwa rzymskiego, nie oznacza ograniczenia roli rodziny w procesie wychowania dzieci.

#### PRZYPISY

<sup>x</sup>Zastosowany w artykule system skrótów tekstów biblijnych oparto na zasadach przyjętych w Biblii Tyściałkowskiej (wyd. z roku 1980). Z kolei dla tekstów talmudycznych podstawę stanowiła praca A. Cohena, *Le Talmud*. Paris 1983 (z niewielkimi zmianami).

<sup>1</sup>Zob. m.in. J. Simon: *L'éducation des enfants chez les anciens Juifs d'après la Bible et le Talmud*. Strasbourg 1879; T. Perlow: *L'éducation et l'enseignement chez les Juifs à l'époque talmudique*. Paris 1931; E. Kalt: *Biblische Archäologie*. Freiburg 1934, s. 39; N. Drazin: *History of Jewish education from 515 B.C.E. to 220 C.E.* Baltimore 1940; E. Ebner: *Elementary education in ancient Israel*. New York 1956; D. Rops: *La vie quotidienne en Palestine au temps de Jésus*. Paris 1961 s. 134 nn.; R. Voeltzel: *L'enfant et son éducation dans la Bible*. Paris 1973; M. Filipiak: *Problematyka społeczna w Biblii*. Warszawa 1985 s. 179 nn.; X. Léon-Dufour: *Słownik teologii biblijnej*. Poznań-Warszawa 1985 s. 1085 nn., id., *Słownik Nowego Testamentu*. Poznań 1986 s. 79 nn.

<sup>2</sup>Bliżej na ten temat zob. S. Funk: *Die Entstehung des Talmuds*. Leipzig 1910; Ch. Guignebert: *Le monde juif vers le temps de Jésus*. Paris 1969 s. 38 nn.; Cohen, dz. cyt., s. 17 nn.; *Z mądrości Talmudu*. Warszawa 1988, s. 5, 18 nn.

<sup>3</sup>W. Harrington: *Klucz do Biblii*. Warszawa 1982 s. 15, 285; Dufour: *Słownik NT*, s. 94 nn.

<sup>4</sup>Harrington, dz. cyt., s. 21 nn., 340 nn.

<sup>5</sup>Rdz 7,1 nn., 12, 17, 24,5 nn., 24, 38 nn., 34, 19, 35, 2, 38, 11, 42, 19, 46, 8 nn.; Lb 25, 15; Joz 7,17 nn.; Rt 1,8; 1 Krn 24, 31; Ps 68, 6; Prz 31, 10 nn.; Syr 29, 21; Iz 1, 17; Mi 2,2; Mt 3,5; Mk 3,25; J 4,53; Dz 6, 14 nn., 16,34, 17,28. Zob. również L. Köhler: *Der hebräische Mensch*. Tübingen 1953 s. 48 nn.; Rops, dz. cyt., s. 143

<sup>6</sup>Rdz 2,23, 29, 14; Rt 4, 11; Ne 7, 4; J 4, 53; Dz 10, 2, 11, 14, 16, 34, 18,8; Kor 1, 16. Por. Filipiak, dz. cyt., s. 8 nn., 142 nn.